

*Урок
зарубіжної літератури у 7 класі*

Й.В. Гете.

**Переплетення психологічного, фантастичного
та реального в баладі**

"Вільшаний король"

Тема. Й.В. Гете. Переплетення психологічного, фантастичного та реального в баладі «Вільшаний король»

Мета: поглибити знання учнів про жанр балади, ознайомити з творчістю німецького поета Й.В. Гете, розглянути його баладу «Вільшаний король», визначити її художні особливості (композиція, образна система, поетична мова); розвивати навички літературного аналізу, уміння співставляти варіанти художнього перекладу, працювати над розвитком виразного читання, інсценізації, творчої уяви, абстрактного мислення, виховувати гармонійне ставлення до природи і світу.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: портрети Й.В. Гете, репродукції картин В. Жуковського, М. Врубеля «Пан»; переклади балад Гете М. Рильського, Б. Грінченка, П. Куліша, оригінал твору німецькою мовою; грамзаписи музичної балади Ф. Шуберта «Лісовий цар».

Таємниця життя незбагненна, але ми не можемо відмовитися від спокуси все ж таки пізнати її та зрозуміти.

Й. В. Гете

Природа завжди огортає людей темрявою і вічно пориває до світла

Й. В. Гете

Страх знищується пізнанням природи

К. Ціолковський

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів

Бліц-опитування

1. Над яким розділом зарубіжної літератури ми продовжуємо працювати? (Літературна балада)
2. Що таке балада? (Жанр ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового змісту з драматичним сюжетом)
3. Назвіть особливості літературної балади. (Має конкретного автора, часто філософського, морально-етичного змісту; напруженість сюжету зумовлена внутрішніми переживаннями героя; наявність авторської оцінки)
4. Яка головна думка «Балади прикмет» Франсуа Війона?
5. Наведіть приклади використання художніх прийомів у баладах. (Учні наводять приклади використання епітетів, метафор, антитези, анафори..., користуючись записами у зошитах, зроблених удома)

II. Оголошення теми, мети та завдань уроку.

Учитель. Вивчаючи літературну баладу, сьогодні ми завітаємо до Німеччини доби Просвітництва, тобто до Німеччини XVIII ст.. (Звернення уваги до картини) Нам належить познайомитись з видатною особистістю, ученим, філософом, поетом Й. В. Гете (1749-1822), проаналізувати його баладу «Вільшаний король», визначити переплетення в ній психологічного, фантастичного та

реального, особливості сюжету, композиції, звернути увагу на художні прийоми, використані автором, і розв'язати деякі власні питання, які, я певна, виникнуть у вас протягом уроку.

III. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Знайомство з життя і творчістю Й. В. Гете

Прес-конференція

Учитель. Діти, знайомство з поетом я пропоную провести у вигляді прес-конференції. Ви зможете задати свої питання автору (уявному) і отримати важливі відповіді для різних літературних видань, де ви, так би мовити, працюєте. Але до конференції ви готувались: поділіться спогадами видатних людей про

Й. В. Гете.

(Учні зачитують висловлювання Генріха Гейне, Вільгельма Грімма, Стефана Цвейга, Івана Тургенева)

Учитель. Добре, час розпочати інтерв'ю

(Учні задають питання підготовленому учню)

1. Журнал «Літературна Україна»

- Шановний майстер, в якій родині, де і коли Ви народилися?

(Я з'явився на світ 28 серпня 1749 року в родовитій та заможній бюргерській родині. Батько мій Йоганн-Каспара був юристом).

2. Газета «У родинному колі»

- Як ставились до Вас Ваші батьки?

(Батьки приділяли багато уваги нашому вихованню і створили для цього всі необхідні умови. Під керівництвом домашніх учителів я опанував грецьку, латинську, французьку, англійську та італійську мови. Навчився грати на клавесині й віолончелі, малювати, фехтувати, їздити верхи, танцювати. З дитинства почав писати вірші. Але найбільшим моїм захопленням був театр).

3. Журнал «Освіта в Україні»

- Яку ви отримали освіту?

(У 16 років я вступив на юридичний факультет Лейпцизького університету, а згодом продовжив навчання у Страсбурзі).

4. Газета «Вечірній Харків»

- Якими ідеями Ви переймались у молоді літа?

(Дослідники моєї творчості стверджують: я сміливо міг сказати що сам себе створив. Адже відомо, що народився кволою дитиною, ріс дуже хворобливим, навіть змушений був через недуги залишити університет. Та в студентські роки я відкрив для себе філософію природи Спінози. Нідерландський філософ стверджував, що природа обдарувала людину всім, щоб вона могла в житті протистояти хворобам, моральному злу, дурості, неволі, залежності від темних інстинктів. Сенс людського буття — щастя на Землі. Захопившись цією філософією, я почав працювати над формуванням своєї особистості й досяг блискучих результатів. Я прожив довге життя (83 роки), завжди був у прекрасній фізичній формі, багато працював, відрізнявся й здоров'ям духу).

5. Журнал «Світова література»

- Розкажіть, будь ласка, про початок своєї творчості?

(На початку своєї творчості я вже був лідером угруповання молодих письменників «Буря і натиск» («Sturm und Drang»). Ми проголосили культ свободи, генія, природи. Твори мої цього періоду («Гец фон Берліхінген», «Страждання молодого Вертера») пройняті пристрасним бажанням змінити світ, мої герої - яскраві особистості, що відстоювали свободу, справедливість, активне ставлення до життя).

6. «Літературна газета»

- Яке значення у Вашому житті і творчості має, так званий, веймарський період?

(7 листопада 1775 року я на запрошення герцога Карла-Августа Веймарського приїхав у Таймер. У житті моєму настає серйозний перелом. Герцог призначає мене міністром шляхів та військовим міністром. Я своєю державною діяльністю намагаюсь вдосконалити життя людей, поліпшити устрій маленького герцогства. Незважаючи на зайнятість, я продовжую писати. У цей час з являються вірш «Нічна пісня подорожнього» (1780), балади «Рибалка» (1779), «Вільшаний король» (1782), драма «Іфігенія в Тавриді» (1779), я знову беруся за «Фауста».

У Веймарі я близько зійшовся з Шиллером і почалась наша дружба. Я став директором придворного Веймарського театру, на сцені якого ставить п'єси Шекспіра, Лессінга, Шиллера, а також свої власні).

7. Журнал «Юність»

- Вельмишановний митець, скажіть, будь ласка, що допомогло Вам до останнього зберегти надзвичайну працездатність, силу Духа?

(Мені завжди допомагало прагнення пізнавати світ, себе; ставати більш обізнаним, духовно збагаченим; розкривати таємниці природи, вчитися жити з нею в гармонії).

Учитель. Й. В. Гете увійшов в історію людства як геніальна особистість, знавець історії світової культури, багатьох природничих наук. Він знав низку іноземних мов, а в 60 років почав вивчати перську. Його обов'язковим заняттям було читання, а щоденна норма складала 80 сторінок книжки.

2. Вивчення балади «Вільшаний король» (1782)

Учитель. У житті двох видатних німецьких митців Гете і Шиллера був, так званий, «період балад». Поети ніби змагались у поетичній майстерності. Надсилаючи листи один одному, вони обов'язково вкладали і аркуш з баладою. У 1782 році Гете написав баладу «Вільшаний король».

Повідомлення учня про історію створення балади «Вільшаний король»

Балада «Вільшаний король» була спочатку написана як вставна пісня до п'єси «Рибалка», але згодом отримала самостійне значення. На написання Гете надихнула датська народна пісня «Дочка короля ельфів», опублікована Й-Г. Гердером. У пісні розповідалось, що дочка лісового царя, яку зустрів наречений Олуф у нічному лісі, насилає на нього смертельну хворобу. Олуф не доживає до свого весілля, наречена побачила його мертвим. У фантастичній формі тут знайшов відображення забобонний страх

середньовічної людини перед ворожими силами природи, перед таємничими міфічними істотами – ельфами.

Ельфи - духи природи, можуть жити на деревах, люблять танцювати і заворюють людей.

Учитель. Природа для Гете завжди була джерелом натхнення і великою загадкою, що вічно вабить і забирає в полон душу людини.

Давайте разом з письменником спробуємо доторкнутися до загадкової сили природи, спробуємо розгадати її таємниці.

Читання балади «Вільшаний король» учителем у перекладі М. Рильського.

Робота над аналізом змісту.

Бесіда

1. Яке враження справила на вас балада? Що найбільше схвилювало?
2. Які питання постали перед вами, на які б ви хотіли отримати відповіді?
Які «таємниці» розв'язати?
 - Чому помер хлопчик?
 - Чому вільшаний король забрав його?
 - Чому батько не врятував сина?
 - Що цим твором хотів сказати Гете?

Робота над виразним читанням. Учні прикривають вухо від сусіда за партою і напівголоса читають слідом за учителем.

Продовження роботи над аналізом балади:

- Де і коли відбувається дія твору?
- Хто є діючими персонажами?
- Як за композицією побудована балада?
- Яка подія в основі сюжету?

Рольова гра

Учитель. Розкажіть про події, які відбулися у творі від імені батька, хлопчика і вільшаного короля.

Батько. Я, не встигнувши повернутися додому завидна, їхав з малим сином густим лісом. Раптом подув дужий вітер. Хлопчик почав тремтіти від страху. Йому ввижалися в темряві якісь химери, я ж, як міг, заспокоював його. Туман, вітер, куці, гілля... і що далі ми їхали,

то дуже збуджувалася його уява. Я, хвилюючись за нього, пришпорив коня, та коли примчав додому, мій син був уже мертвий.

Хлопчик. Я сидів на коні поряд із батьком. Коли ми в'їхали до лісу, нам назустріч вийшов страшний Лісовий цар. На голові в нього була корона, з плечей звисала довга зелена кирея, що скидалася на хвіст ящірки. Лісовий цар запрошував мене залишитися у його володіннях, обіцяючи мені й квіти, і золото, і товариство своїх лісових дочок. Я страшенно злякався і притулювся до батька, прохаючи його захистити мене. Але він не міг уберегти мене від Лісового царя, бо не бачив його. Лісовий цар, напевно, вмів чаклувати, тож зробився для батька невидимим. Батькові очі могли бачити лише гілля, куці, дерева, вуха — чути лише шум вітру, шелест листя, а не голос страшного царя. Залишившись без допомоги, я опинився сам-на-сам зі страшним ворогом. Він же перестав мене вмовляти і почав душити в обіймах і виривати з батькових рук. Лісовий цар був дуже сильний, тому наперекір моїй волі здійснив свій намір. Я залишився у його цупких руках і, озирнувшись, побачив, як батько продовжував свій шлях уже без мене, аж доки не зник у темряві.

Лісовий цар. Якось увечері до моїх володінь заїхав вершник із маленьким хлопчиком на руках. Напевно, то був його син. Мене обурило те, що без мого дозволу хтось вільно їздить по моєму казковому королівству, заважаючи мені прогулюватися. Я вирішив покарати негідників і вийшов просто їм назустріч. Але перед дорослим чоловіком я був безсилий. Річ у тім, що він не вірить у моє існування, його ж син - інша справа! Насправді я живу тільки в його уяві, до того ж я набагато більший і сильніший за нього, бо я — його страх. Мені сподобалася краса хлопчика, чистота і невинність його душі. Тому я вирішив залишити його собі. Батько нічим не зміг мені перешкодити, адже перебував він далеко від сина, в іншому світі, хоча й був поряд. Я забрав тільки душу хлопчика, а тіло залишив батькові.

Співрозмова

- Чому розповіді різні?
- Чому батько не бачить вільшаного короля?
- Який план балади втілено в образі батька? (*Реалістичний, батько не піддається страху в темному лісі, його не лякає природа, бо в нього достатньо життєвого досвіду. Він вболіває за хворого сина.*)
- Чому вільшаний король заволодів хлопчиком? Що він символізує? (*Вільшаний король – фольклорний, фантастично-міфологічний образ, він є втіленням таємничої природи, її сили, незбагненності... Як, наприклад, Пан-бог, дух природи – за картиною М. Врубеля «Пан»*)
- Чому помер хлопчик? (*Від хвороби – за реальним поглядом; забрав вільшаний король – за фантастичним планом. Хлопчик злякався, страх перед таємними, темними, непізнаними силами природи його поборов*)

Учитель. Балада «Вільшаний король» Гете надихнула композитора Франца Шуберта на написання пісні «Лісовий цар». Зараз є чудова нагода познайомитися з фрагментом музичної балади Шуберта, а також послухати баладу Гете мовою оригіналу.

Завдання класу

Учитель. Вам належить визначити – чи вдалось композитору передати психологічну напруженість твору?

Прослуховування грамзапису музичної балади Ф. Шуберта «Лісовий цар».

Читання балади Гете мовою оригіналу (німецькою мовою) (Читає німецькою учень, який виконував роль автора на Прес-конференції)

Коротка бесіда

- Який характер музики?
- Чи співзвучні характер музики, ритм вірша з загальним настроєм балади?
(*І мелодія, і ритм балади, і особливості звучання німецької мови передають психологічну напруженість змісту, тривогу, переживання героїв*)

Спостереження над художніми образами, мовною характеристикою.

- Які художні образи, фольклорні символи використовує автор в баладі?
Ніч – символ злих сил, невизначеності.
Туман - символ блукання, розгубленості.
Вітер – символ свободи, швидкості.
Верба – символ печалі, скорботи, туги.
- Чи вдається автору інтонаційно, через мовлення героїв передати її характер?

Читання за ролями.

Порівняльний аналіз різних перекладів – П. Куліша, Б. Грінченка, М. Рильського.

Завдання групам

Учитель. Знайти опис короля та його доньок у перекладах:

І група – П. Куліша, II група – Б. Грінченка

(I група. У перекладі П. Куліша яскраво виражена національна забарвленість, вживання слів народної мови: «царівни-вільхи», «хлоня»...

II група. У перекладі Б. Грінченка є елементи етнографії – «у давній киреї»)

Коментар учителя. Переклад М. Рильського вважається більш точним, естетично довершеним. Навіть назва «Вільшаний король» більше відповідає оригіналу. «Король», а не «цар» - так ближче, до національного фольклору, а «вільшаний» - від слова «вільха» вжито теж не випадково. Бо вільха – лісове дерево, що росте біля води, тобто є символом єдності води, землі, повітря, рослин, тварин, людей – Всесвіту.

IV. Підсумкова бесіда

- Що ж хотів сказати Й.В. Гете у своїй баладі? Яка ідея твору? Вискажіть свої міркування (*Людина є частиною Всесвіту, природи, але часто відчуває свою залежність і неспроможність протистояти їх законам; з іншого боку – вона повинна розширювати свій світогляд, прагнути до пізнання, духовного удосконалення; намагатися відкривати таємниці природи, власного існування і тим наближатися до гармонійного співіснування*)

- Як епіграфи до уроку співвідносяться з темою нашої розмови, з розглядом балади Й.В. Гете?

Учитель. Закінчуючи урок, я б хотіла звернути вашу увагу на ілюстрацію і прослухати наступний вірш.

Нехай роки спливають в тихім водограї,
А серце най жадає сріблястої сурми,
І думки хай літають голубками в краї,
Що спокій нам душевний дарує щовесни.
Хай ангели надії у сні нас сповіщають
Про безкінечність шляху, який вказав нам Бог,
А сонячне проміння хай тепло утішає,
І хай причин не буде для болю і тривоги.
Най линуть співи флейти з безмежної блакиті,

І синій птах приносить щасливу вість з небес!
Є зміст простий й високий у кожній нашій миті,
Тож хай над вами сяють Любов, Добро і Хрест!

Оцінювання учнів.

V. Домашнє завдання

Підготуватися до читання балади за ролями.

Індивідуальне завдання – підготувати розповідь про Шиллера.

Підготувати ілюстрації до балади (за бажанням)

Література

1. Гете Й.В. Твори. К., 1969.
2. Івасюк Н.. «Таємниця буття незбагненна...» Фольклорні традиції в баладі Й.В. Гете «Вільшаний король» 7 клас // Зарубіжна література. – 2004. – № 42.
3. Ніколенко О.М. «Через любов наближуються до неї...», або У полоні Природи. Й.В. Гете. «Вільшаний король» 7 клас // Зарубіжна література в навчальних закладах України. – 1998. - № 11.
4. Півнюк Надія. Зарубіжна література: Підруч. Для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Надія Півнюк, Олена Чепурко, Наталя Гребницька. – К.: Освіта, 2007.
5. Чередник Л.А. Зарубіжна література. 7 клас: Авторські уроки. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007.
6. Чикалова Н.І. Балада у світовій літературі. // Зарубіжна література в школі. – 2005. – № 18.

Батько. Я, не встигнувши повернутися додому завидна, їхав з малим сином густим лісом. Раптом подув дужий вітер. Хлопчик почав тремтіти від страху. Йому ввижались в темряві якісь химери, я ж, як міг, заспокоював його. Туман, вітер, кущі, гілля... і що далі ми їхали, то дужче збуджувалася його уява. Я, хвилюючись за нього, пришпорив коня, та коли примчав додому, мій син був уже мертвий.

Хлопчик. Я сидів на коні поряд із батьком. Коли ми в'їхали до лісу, нам назустріч вийшов страшний Лісовий цар. На голові в нього була корона, з плечей звисала довга зелена кирея, що скидалася на хвіст ящірки. Лісовий цар запрошував мене залишитися у його володіннях, обіцяючи мені й квіти, і золото, і товариство своїх лісових дочок. Я страшенно злякався і притулювався до батька, прохаючи його захистити мене. Але він не міг уберегти мене від Лісового царя, бо не бачив його. Лісовий цар, напевно, вмів чаклувати, тож зробився для батька невидимим. Батькові очі могли бачити лише гілля, кущі, дерева, вуха — чути лише шум вітру, шелест листя, а не голос страшного царя. Залишившись без допомоги, я опинився сам-на-сам зі страшним ворогом. Він же перестав мене вмовляти і почав душити в обіймах і виривати з батькових рук. Лісовий цар був дуже сильний, тому наперекір моїй волі здійснив свій намір. Я залишився у його цупких руках і, озирнувшись, побачив, як батько продовжував свій шлях уже без мене, аж доки не зник у темряві.

Лісовий цар. Яюсь увечері до моїх володінь заїхав вершник із маленьким хлопчиком на руках. Напевно, то був його син. Мене обурило те, що без мого дозволу хтось вільно їздить по моєму казковому королівству, заважаючи мені прогулюватися. Я вирішив покарати негідників і вийшов просто їм назустріч. Але перед дорослим чоловіком я був безсилий. Річ у тім, що він не вірить у моє існування, його ж син - інша справа! Насправді я живу тільки в його уяві, до того ж я набагато більший і сильніший за нього, бо я — його страх. Мені сподобалася краса хлопчика, чистота і невинність його душі. Тому я вирішив залишити його собі. Батько нічим не зміг мені перешкодити, адже перебував він далеко від сина, в іншому світі, хоча й був поряд. Я забрав тільки душу хлопчика, а тіло залишив батькові.

1. Журнал «Літературна Україна»

Шановний майстер, в якій родині, де і коли Ви народилися?

Я з'явився на світ 28 серпня 1749 року в родовитій та заможній бюргерській родині. Батько мій Йоганн-Каспара був юристом.

2. Газета «У родинному колі»

Як ставились до Вас Ваші батьки?

Батьки приділяли багато уваги нашому вихованню і створили для цього всі необхідні умови. Під керівництвом домашніх учителів я опанував грецьку, латинську, французьку, англійську та італійську мови. Навчився грати на клавесині й віолончелі, малювати, фехтувати, їздити верхи, танцювати. З дитинства почав писати вірші. Але найбільшим моїм захопленням був театр.

3. Журнал «Освіта в Україні»

Яку ви отримали освіту?

У 16 років я вступив на юридичний факультет Лейпцизького університету, а згодом продовжив навчання у Страсбурзі.

4. Газета «Вечірній Харків»

Якими ідеями Ви переймались у молоді літа?

Дослідники моєї творчості стверджують: я сміливо міг сказати що сам себе створив. Адже відомо, що народився кволою дитиною, ріс дуже хворобливим, навіть змушений був через недуги залишити університет. Та в студентські роки я відкрив для себе філософію природи Спінози. Нідерландський філософ стверджував, що природа обдарувала людину всім, щоб вона могла в житті протистояти хворобам, моральному злу, дурості, неволі, залежності від темних інстинктів. Сенс людського буття — щастя на Землі. Захопившись цією філософією, я почав працювати над формуванням своєї особистості й досяг блискучих результатів. Я прожив довге життя (83 роки), завжди був у прекрасній фізичній формі, багато працював, відрізнявся й здоров'ям духу.

5. Журнал «Світова література»

Розкажіть, будь ласка, про початок своєї творчості?

На початку своєї творчості я вже був лідером угруповання молодих письменників «Буря і натиск» («Sturm und Drang»). Ми проголосили культ свободи, генія, природи. Твори мої цього періоду («Гец фон Берліхінген», «Страждання молодого Вертера») пройняті пристрасним бажанням змінити світ, мої герої - яскраві особистості, що відстоювали свободу, справедливість, активне ставлення до життя.

6. «Літературна газета»

Яке значення у Вашому житті і творчості має, так званий, веймарський період?

7 листопада 1775 року я на запрошення герцога Карла-Августа Веймарського приїхав у Таймер. У житті моєму настає серйозний перелом. Герцог призначає мене міністром шляхів та військовим міністром. Я своєю державною діяльністю намагаюсь вдосконалити життя людей, поліпшити устрій маленького герцогства. Незважаючи на зайнятість, я продовжую писати. У цей час з являються вірш «Нічна пісня подорожнього» (1780), балади «Рибалка» (1779), «Вільшаний король» (1782), драма «Іфігенія в Тавриді» (1779), я знову беруся за «Фауста».

У Веймарі я близько зійшовся з Шиллером і почалась наша дружба. Я став директором придворного Веймарського театру, на сцені якого ставить п'єси Шекспіра, Лессінга, Шиллера, а також свої власні.

7. Журнал «Юність»

Вельмишановний митець, скажіть, будь ласка, що допомогло Вам до останнього зберегти надзвичайну працездатність, силу Духа?

Мені завжди допомагало прагнення пізнавати світ, себе; ставати більш обізнаним, духовно збагаченим; розкривати таємниці природи, вчитися жити з нею в гармонії

